

КУЛЬТУРНА ЦІННІСТЬ ТА ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ПРОСТОРУ МІСЬКОЇ ПЛОЩІ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

У статті досліджуються зміни в організації та функціонуванні суспільного простору в містах у контексті соціокультурної динаміки – від часів Античності до сьогодення. Виявляються соціокультурні особливості відкритого міського простору в античній Греції і Римі, ренесансній Італії, модерній Європі, США, Латинській Америці, Україні. Аналізується досвід функціонування та управління суспільним простором на конкретних прикладах есеєвськи відомих міських площ. Розглядаються трансформації церемоніальних, релігійних, рекреаційних, економічних, політичних, естетичних та моральних функцій відкритого суспільного простору. Наголошується на культурній цінності сучасної площі, яка виявляється в архітектурних формах, естетизмі рекреаційних зон та історичних пам'ятках та пов'язується із її здатністю бути місцем проголошення та реалізації високих моральних ідеалів порядку, рівноправ'я, солідарності, свободи, незалежності, гідності людини, цінності її моральних прав та громадянських чеснот.

Ключові слова: архітектура міст, суспільний простір, міська площа, культурна цінність, архітектура міст, моральні ідеали, функції суспільного простору.

Постановка проблеми. Сучасний суспільний простір міста – це вулиці, міські квартали, площі, парки, сквери, торговельні центри, які мають високий ступінь відкритості та можливостей для суспільного використання [14, с. 3–4]. Активні процеси забудови сучасних міст, які в мегаполісах часто відбуваються за рахунок використання відкритих суспільних місць, з одного боку, та створення нових закритих локацій для проживання фінансово спроможної еліти, з іншого боку, призводять до занепаду та знищення суспільного простору. І це актуалізує необхідність переосмислення ідеї сучасного суспільного простору та артикуляції його культурної цінності.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми організації суспільного простору вже досліджували історики архітектури та будівельної справи Вітрувій, О. Шуазі. Відомі представники сучасної урбаністики Ш. Зукін, С. Лоу, Дж. Петер, Н. Сміт розглядають проблеми облаштування сучасного міста та суспільного простору зокрема. Зрозуміти культурний контекст змін функцій центральних площ в містах дозволяють роботи таких культурологів та мистецтвознавців, як Ж. Делюмо, Дж. Коль, К. Куле, А. Макаров, А. МакЛін, П. Шоню та ін.

Мета статті – дослідити трансформації організації суспільного простору в містах та зміни його функцій у контексті соціокультурної динаміки (від Античності до сьогодення) та з урахуванням соціокультурних особливостей суспільств (антична Греція і Рим, ренесансна Італія, модерна Європа, США, Латинська Америка, Україна).

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, історично першим суспільним простором була давньогрецька агора, яка поставала символом грецького міста та місцем єднання громадян. Спочатку агорою було незабудоване місце на перехресті доріг. Згодом на цьому просторі виникали святилища, будувалися суспільні споруди, та з VI ст. до н. е. розташовувалися торговельні лавки. Канадський дослідник міського простору Дж. М. Петер в історичному аналізі становлення та функціонування площ підсумовує, що агора класичної Греції поєднувала релігійну, політичну, торговельну та моральнісну функції (ethosofnaton) [13, с. 51]. Проте більшість дослідників історії міст сходяться у тому, що головне призначення агори полягало в об'єднанні громадян для політичних справ [13, с. 48].

Зазначені особливості суспільного простору відбивалися в специфіці архітектури міст. Кожна із вказаних функцій реалізувалася в конкретних приміщеннях – храмах, залах рад, просторах для зборів та судів, переносних палатах для торгівлі [5, с. 49]. Французький історик архітектури Огюст Шуазі в аналізі особливостей архітектури Давньої Греції зазначає: "Життя протікало на площах, в суді, під портиками; демократична рете-

льність, сприятлива для розвитку розкоші в суспільних будівлях, навпаки, перешкоджала виставлянню на показ багатства приватних осіб" [12, с. 233]. Отже, агора як релігійний та політичний простір належала всім громадянам. По-перше, всі її будівлі були суспільними, там не дозволялося будувати приватні будинки. До суспільних будівель належали "пританіум" – місце засідань пританів; "булеутеріон" – адміністративне приміщення для членів буле; "будинок фонтанів" – місце для забору води громадянами; "стоа" – галереї-портики, які використовувалися для засідання архонтів, торгівлі, прогулянок [13, с. 43–44]. По-друге, доступ до агори був відкритим, але в залежності від типу полісу: в олігархічних полісах простір агори був відкритим лише для громадян, в демократичних полісах – для всіх, навіть рабів. Тим самим агора поставала простором, в якому вирішувалися різні справи, озвучувалися новини, велися політичні дебати, починалися повстання, там карали порушників законів та виставляли їх на загальний огляд, демонстрували набуті у війнах трофеї [5, с. 50–55]. Всі публічні будівлі мали форми портиків та галерей, що дозволяло не лише відчувати певний комфорт тим, хто займався там справами або бездіяльно прогулювався, але й використовувати галереї та колонади для "архівзації" міфічних епізодів та історичних подій в надписах та художніх фіксаціях на стінах (як приклад, Марафонська битва, перемога Тезея над амазонками, взяття Трої [12, с. 231; 5, с. 54]). У такий спосіб суспільний простір мав візуальні механізми впливу на свідомість громадян, актуалізуючи відчуття належності до громади та "виховуючи" громадянські чесноти.

У Давньому Римі планування суспільного простору – форуму залежало від географії міста. Вітрувій вказував на те, що якщо місто будується біля моря, то форум має розташовуватися поряд з гаванню, якщо в середині країни, то форум повинен будуватися в центрі міста [1, с. 32]. Архітектура римського форуму відрізнялася від грецької агори, оскільки часто цей простір використовували й для боїв гладіаторів, і це потребувало розширення простору між колонами та галереями [1, с. 120]. Важлива функціональна відмінність форуму від агори полягала в тому, що до релігійної, політичної, законотворчої, судової та економічної функцій форуму додається інше амплуа – бути ще й мілітаристичним центром [13, с. 58]. Площі римських міст активно використовували для військових зведень. Архітектура ж форуму доповнювалася тріумфальними арками, покликаними фіксувати героїчні перемоги, та скульптурами національних героїв, тим самим виконуючи дидактичну функцію виховання громадян. Форум архітектурною організацією свого простору

провіщував цінності закону, порядку, перемоги, сили, миру як ідеалів імперії [13, с. 60–64].

Кардинальна зміна ролі площі в європейських містах відбулася за часів Відродження, коли почали з'являтися нові суспільні простори, створені із міркувань естетизму та престижу. Як зазначає французький дослідник культури Відродження Жан Делюмо, "до поняття *commoditas* [користь, зручність (лат.)] Ренесанс додає своє розуміння *voluptas* [задоволення, радість, пристрасність (лат.)]. Місто не повинне бути лише практичним. Воно має бути ще красивим" [2, с. 304]. Тогочасні автори трактатів про архітектуру, як-от Альберті, Франческо ді Джорджо, Філарете, обґрунтовували різні принципи облаштування суспільного простору. Низка архітекторів відстоювала принцип "шахівниці", план якої був успадкований від Гіпподама Мілетського та римських військових таборів, краса якої полягала у синтезі ясності, чіткості ліній та симетрії. Головні теоретики Ренесансу (Анонім Детайор, Доні, Кампанелла) наполягали на необхідності втілення радіально-концентричної схеми, відданість якій пояснювалася прагматичними військово-інженерними причинами (легкість обстрілу ворогів із центру, яким була головна площа) та світоглядними уподобаннями. План міста, в основу якого покладене коло або багатокутник, пов'язувався із платонівським образом космосу, втіленням на землі і в камінні сферичної досконалості Всесвіту [2, с. 305–307].

Така радіально-концентрична схема побудови міста надає центральну значущість площі. На відміну від спонтанно побудованої середньовічної площі, ренесансну площу ретельно планують, розраховують її масштаби (Палладіо) і пропорції (Альберті), вибудовують як палацовий простір з єдиним ансамблевим декором. Зразковим втіленням суспільного простору "ідеальних міст" постали п'яцци дель Кампо в Сієні, делла Синьйорія у Флоренції, Сан-Марко у Венеції, які демонструють зв'язок релігійної та світської архітектури. П'яцца дель Кампо була побудована у вигляді напівкруглої чаші на нерівній площині, із арокними вікнами на верхніх поверххах будівель, які повторювали аркади фасаду палаццо Публіко та фасаду і купола кафедрального собору. Флорентійці використовували подібне оздоблення, яке повторювало рух аркад на кафедральному соборі та лоджіях [9, с. 118–119]. Основою архітектурного стилю Сан-Марко були візантійські традиції, вплив яких прослідковується в релігійних та світських будівлях. Палац дожів, розташований на головній площі Венеції, постав символом республіканської незалежності та слугував зразком для світської архітектури. Схожий арокний мотив оздоблює іншу суспільну будівлю Сан-Марко – Бібліотеку, покликану бути палацом гуманістичної науки й мистецтва та пам'яткою міської аристократії. "Повітряна" архітектура Старих Прокурацій, яка за допомогою аркад прикриває ізолюваність дев'яти палаців, утворюючи ілюзію їхньої цілісності та повної подібності Палацу дожів, задає не лише монотонність суспільному простору, але й слугує символом рівноправ'я, односторонності, солідарності [4, с. 157–158].

Отже, ренесансні площі обрамляли міські палаци, башти, будинки гільдій та суспільні будівлі, міські монументи та скульптури, які являли собою архітектурну єдність, свідчили про висоту естетичних смаків замовників будівництва, були символом суспільного порядку, республіканських цінностей, проголошених гуманістами [10, с. 31–35]. Важливим є й те, що прагнення до ідеальної архітектури супроводжувалося прийняттям спеціальних законів, які регламентували забудову суспільного простору та обмеження його використання. Як наслідок, п'яцца делла Синьйорія втратила торговельну

функцію, пізніше центральні площі в інших містах поступово перестають використовуватися для торгівлі [9, с. 119]. Такі площі італійських "ідеальних міст" згодом постали взірцями для наслідування в містобудівництві інших європейських міст.

Подальший розвиток містобудування свідчить, що міста з прямокутним чи радіально-концентричним плануванням із обов'язковими площами набули розповсюдження у всіх країнах Європи, а згодом й в Новому Світі. Епоха Просвітництва змістила акценти в універсальній моделі італійського Ренесансу. Якщо ренесансний суспільний простір в центрі міста, обрамлений собором, адміністративними та публічними будівлями, був оздоблений історичними та державними символами, то французька площа, яку почали активно відтворювати в інших містах, вибудовувалася навколо статуї правителя. Французький історик культури Просвітництва П'єр Шоню зазначає, що починаючи від 1614 року, коли була побудована площа Дофіна із статуєю Генріха IV, по містах Європи покотилася хвиля облаштування "програмних" площ, що слугують обрамленням статуї короля – від Парижа через всю Францію до Копенгагена та Лісабона [11, с. 503–505]. Тим самим площа як суспільний простір починає відображати соціальні порядки, традиції, цінності та відносини влади.

Отже, з часів Античності і до сьогодні центральні площі міст як публічний простір відтворюють естетику міста та постають символом духовної та політичної влади, оскільки на цьому просторі часто концентруються храми, муніципалітети, фінансові та комерційні установи, театри, ресторани. І як зазначає Сета Лоу, площа – це не лише фізичний, соціальний та символічний простір для суспільних дебатів про управління, культурну ідентичність та громадянськість, це "ідеальний архітектурний вираз соціальної та моральної свободи" [6, с. 54]. У цьому публічному просторі реалізуються різноманітні практики – здійснюється творча та комерційна активність, відбувається комунікація. Площа в сучасному мегаполісі – це суспільний простір для зустрічей, торгівлі, передачі інформації, за визначенням провідної американської дослідниці міст Шерон Зукін, це "безкінечна галерея можливостей, яка відображає та відтворює творчі здатності міських жителів" [3, с. 187].

Цікавим прикладом функціонування сучасного суспільного простору є одна з головних площ Нью-Йорка – Юніон-сквер (Union Square), яка відображає особливості національної ідентичності, культури громадянськості, політичного та фінансового контролю. Сама назва цієї площі пов'язана із профспілками та організованими формами солідарності. Частина цієї площі займає парк, який був побудований на кшталт приватних лондонських скверів та відкрився для широкої публіки в 30-х рр. XIX ст. У 1850-х рр. площа використовувалася для проведення масових мітингів, політичних демонстрацій. Попри те, що в таких акціях брали участь представники міського пролетаріату, велику частку якого складали емігранти, будинки навколо Юніон-сквер мали високу вартість та утворювали місця елітного шопінгу. Проте з початку XX ст. цей елітний район поступово втрачав свою інвестиційну привабливість та до 70-х рр. XX ст. демонстрував соціальний занепад на тлі зростання криміналу та наркоторгівлі. Окрім того, муніципалітет скоротив видатки на утримання цього спільного простору, а територіально-адміністративне розташування парку та площі, які знаходилися у юрисдикції 3-х територіальних громад та поліцейських відділів, призвело до розмивання соціальної відповідальності за суспільний простір [3, с. 192–201].

Істотні зміни відбулися у 80-х роках, коли було закладено засади соціального партнерства між державою та бізнесом, які ґрунтувалися на традиціях місцевих купецьких асоціацій, що вели свій родовід з XIX ст. Як наслідок, з того часу і до сьогодні управління суспільним простором в Нью-Йорку здійснюється низкою спеціальних організацій – територіальними асоціаціями бізнесу (ТАБ), місцевими корпораціями розвитку (МКР), організаціями охорони парків, міським управлінням парків тощо. ТАБ та МКР є приватними організаціями власників комерційної нерухомості, що знаходиться в районах, у межах яких існує суспільний простір. Ці організації сплачують додаткові податки на нерухомість, які потім повертаються до них та доповнюються державними коштами із міського бюджету для управління парками та площами – на прибирання, охорону, висадку квітів та газонів, проведення безплатних дегустацій блюд, що готують в місцевих ресторанах, проведення культурних івентів та встановлення художніх інсталяцій. Як преференції зазначені асоціації отримують можливості заробляти гроші на суспільному просторі площ – надаючи в оренду території площ та скверів для рекламодавців, проведення фотосесій та різноманітних фестивалів. Городяни отримують безпечний та чистий суспільний простір.

Відродженню Юніон-сквер сприяв розвиток інфраструктури освіти, зокрема Нової школи та Нью-Йоркського університету. Будівництво гуртожитків для студентів та нового житла дозволило не лише залучити істотні інвестиції в розвиток району, але й привело до його "студентифікації" – зростання студентства та їхньої готовності витратити кошти на розваги та одяг [3, с. 203–204].

Отже, Юніон-сквер як суспільний простір на межі XX та XXI ст. постав втіленням ідеалу устрою міського життя, який вибудувався на основі 3-х принципів – загальнодоступність, державна власність, приватний менеджмент [3, с. 189], а також завдяки відкритості. Відкритість дозволяє реалізовувати дві важливі цілі. По-перше, суспільний простір надає можливості для соціалізації громадян через спостереження зразків належної поведінки, а також розвитку громадянських чеснот – участі в різноманітних громадянських акціях. По-друге, завдяки упорядкованості цього простору мінімізуються можливості його руйнації на протигагу локаціям із "розбитими вікнами", які провокують до актів вандалізму [15, с. 103], утворюються неформальні механізми безпосереднього взаємного спостереження відвідувачами парку та площі, тим самим досягається порядок та безпека. У такий спосіб візуальна відкритість та привабливість суспільного простору здатна впливати на моральнісний стан громадян, об'єднувати їх для спільних справ (культурні проекти, демонстрації солідарності, координація зусиль для надання допомоги).

Проте, як зазначають Н. Сміт та С. Лоу, в останні десятиліття в США спостерігаються небезпечні процеси наступу на суспільний простір, викликані комерціалізацією, боротьбою із тероризмом та забезпеченням порядку [14, с. 10]. Низка людей "вилучається" із такого суспільного простору – безхатченки [14, с. 11], нонконформісти, асоціальні елементи. Як наслідок, такий суспільний простір втрачає риси суспільного блага – неконкурентність у долученні до нього та відкритість для всіх. На практиці це означає втрату демократичності та підсилення соціальної нерівності. Окрім того, реальні загрози тероризму призводять до того, що суспільний простір постає предметом пильної уваги правоохоронних органів, які можуть не лише закривати частину простору для відвідувачів, обмежуючи тим самим їхнє право на його використання, але й застосовувати

надмірну кількість технічних засобів стеження (камери відеоспостереження), підриваючи право громадян на приватність їхнього життя.

Іншим прикладом функціонування суспільного простору є пласи (площі) Латинської Америки. Як зазначає американська антропологиня Сета Лоу, первісне призначення головних площ в Центральній та Південній Америці було пов'язане із здійсненням релігійних процесій, демонстрацією мистецтва вершників, торгівлею, поповненням запасів води та пранням. Згодом пласи трансформувалися в церемоніальні центри, в яких відбувалися релігійні, урядові та військові заходи, а також вирішувалися господарські справи – здійснювалася торгівля та найом робочої сили. Але водночас пласа завжди виконувала функцію комунікації, зокрема й транспортної, та місця суспільної взаємодії. В останню третину XX ст. пласи почали втрачати свою церемоніальну значущість та стали перетворюватися на рекреаційні зони із парками та алеями [6, с. 77–78].

Окрему історію становлення та особливе архітектурне оформлення (відсутність аркад та піднесених над проїзною частиною тротуарів) мають костариканські пласи, які починаються з відкритих ігрових майданчиків, часто футбольних полів, які трансформувалися в церемоніальний простір, а згодом в культурний центр. Але у будь-якому разі в критичні моменти життя суспільства пласи були тим простором, який "слугує засобом виразу суспільної самосвідомості" [6, с. 80], де розгорталася боротьба за незалежність та свободу.

Важливим є й те, що така боротьба відбувається у формі протесту, який може здійснюватися у різний спосіб. С. Лоу зазначає, що, по-перше, протест може бути явним, коли постає простором страйків, демонстрацій та інших форм активності для виразу незгоди із чинною політикою. По-друге, протест може бути прихованим, коли люди не приймають символіку малих архітектурних форм, облаштування суспільного простору та навколишніх будівель. Такий протест перетворює суспільний простір на територію конфлікту, в якому постає питання планування, використання та контролю за цим простором. І по-третє, ритуальний протест як проведення свят, парадів та карнавалів, що дозволяють тимчасово змінити звичну соціальну структуру, символічно змінити значущість цього простору [6, с. 240–242]. Хоча американська дослідниця наводить численні приклади такої боротьби за суспільний простір, що відбувається в Латинській Америці, схожі факти можна знайти в історії суспільних просторів Києва.

Відомий історик міської культури Анатолій Макаров в описі благоустрою старого Києва наводить деталі "війни дерев", що відбулася в нашій столиці під час заснування Старокиївської алеї, відомої сьогодні як бульвар Шевченка. Бульвар був заснований у першій половині XIX ст., в 1842 р. відбулася його реконструкція, під час якої він був засаджений каштанами. Однак цар Микола I, який в той час відвідував Київ, імперативно виразив свої міркування щодо необхідності використовувати в озелененні "ідеологічно знакові" пірамідальні тополі, в яких він вбачав православну візантійську символіку. Отже, генерал-губернатор Бібіков був вимушений замінити каштани на тополі, які постали символом процвітання міста на засадах триєдності символів влади – самодержавства, православ'я та народності. Викорчувані солдатами каштани швидко були пересажені міщанами у свої садиби та стали символом помирної опозиції самодержавству з боку киян, символом незалежності та спротиву деспотизму. Як наслідок, в тих районах, де переважали адміністративні будівлі, домінували тополі як символи імперської влади, в при-

ватному секторі – каштани. Проте на утримання Бібиковського бульвару міська влада щедро виділяла кошти, і в 70-і роки XIX ст. він здобув славу найбільшої тополевої алеї Європи та постав візитною картою свіського Києва [8, с. 120–125].

Цікавою є й доля іншого суспільного простору Києва – Університетської площі, яка в середині XIX ст. була найбільшою площею Європи та займала територію від університету вздовж до Золотих воріт та поперек до сучасної Пушкінської вулиці. Цю площу активно використовували для парадів військ, навчання саперів та проведення навчальних вибухів, муштри солдат з метою залякування студентів, для прогулянок. В 70-х роках XIX ст. відбулися радикальні зміни цього суспільного простору у зв'язку із екологічними проблемами Києва – необхідністю термінового озеленення через пилові бурі, що часто почали виникати в місті, та у зв'язку із нестачею коштів на будівництво приміщення Міської думи. Отже, більшу частину Університетської площі було продано для приватної забудови, на Хрещатицькій площі почалося зведення будівлі Думи, а напроти університету були висаджені дерева. Так з'явився парк, названий Миколаївським на честь імператора та прикрашений його скульптурою в центрі, сьогодні відомий як парк Шевченка – один із найгарніших парків Києва [8, с. 131–132].

І нарешті, не можна не навести приклад того, як сам суспільний простір, покликаний реалізовувати військову, політичну, економічну, моральнісну функцію, перетворився на символ опору та гідності. Місцевість, історично відома під назвою Козине болото, майже до початку XIX ст. виконувала фортифікаційну функцію, природним шляхом захищаючи Київ від можливих ворогів. На початку XIX ст. тут був побудований тюремний острог, який через 15 років був перенесений на Печерськ, а звільнене місце під назвою Хрещатицька площа перетворилося на ринок (перенесений на Бессарабську площу у 1866 р.) та згодом на суспільний простір, який міщани використовували для народних гулянь та циркових вистав. Наприкінці XIX ст. площа була обрамлена приватними та адміністративними будівлями, а в її центрі з'явився будинок Міської думи. Кардинальні зміни головної площі Києва відбулися після спецоперації НКВС, в якій свідомо були знищені Хрещатик та центральна площа в 1941 р. Розбудова сучасної площі почалася в 1946 р., і до сьогодні вона набуває видозмін в численних реконструкціях. Хоча центральна площа міста ще не набула своєї цілісності як містобудівний ансамбль, вона вже відбулася як символ української нації [7].

Починаючи з кінця XIX ст. площа використовувалася для проведення масових заходів, антиурядових акцій та мітингів (1905, 1918 р.), парадів та демонстрацій в радянський період. З 1991 р. площа набула своєї сучасної назви – Майдан Незалежності, на якому відбувалися не лише військові паради та державні свята. У 1990 р. тут відбулася Революція на граніті, у 2004 р. – Помаранчева революція, у 2013–2014 р. – Революція Гідності [7]. Ці епохальні події перетворили поняття "майдан", що означає площу як суспільний простір, на символ боротьби за свободу, незалежність та гідність людської особистості. Майдан для українця – це не лише спеціально облаштована площа в місті, це стан думок, спосіб спільної дії та самоорганізації, засіб виховання громадян, колективна пам'ять, провідник цінностей свободи, моральних прав та людської гідності.

Висновок. Отже, проведене історико-культурологічне дослідження міського простору – міської площі дозволило зафіксувати її поліфункціональність та культурну цінність. Міська площа виконує церемоніальні, релігійні, рекреаційні, економічні, політичні, естетичні та

моральнісні функції. Цей суспільний простір дозволяє справляти офіційні святкування та релігійні ритуали; слугує місцем відпочинку, реалізації творчих задумів та є провідником суспільної комунікації; утворює можливість для торгівлі, впливає на формування та утримання цін на нерухомість, є засобом залучання інвестицій та розвитку бізнесу на своїй та суміжних територіях; надає можливості для об'єднання громадян для спільних справ, політичних протестів або символізації влади. І принципово важливим є те, що площа як суспільний простір через посередництво архітектури, естетизм облаштованих відкритих суспільних рекреаційних зон, завдяки архівам історії, що знаходять своє втілення в пам'ятниках та скульптурах, виховує громадян країни, актуалізуючи відчуття належності до громади. Тим самим центральні площі міста постають тим простором, в якому не просто проголошуються, але й реалізуються високі моральні ідеали порядку, рівноправ'я, солідарності, свободи, незалежності, гідності людської особистості, цінності її моральних прав та громадянських чеснот.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Витрувий. Десять книг об архітектурі / Витрувій; [пер. Ф. А. Петровського]. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 320 с.
2. Делюмо Ж. Цивілізація Відродження / Ж. Делюмо; [пер. І. Едффонд]. – Екатеринбург: У-Фактория, 2006. – 720 с.
3. Зукин Ш. Обнаженный город. Смерть и жизнь аутентичных городских пространств / Ш. Зукин; [пер. с англ. А. Лазарева и Н. Эдельмана]. – М.: Издательство Института Гайдара, 2019. – 360 с.
4. Коль Дж. Архитектура Позднего Ренессанса в Венеции и Венеции // Искусство итальянского Ренессанса. Архитектура. Скульптура. Живопись. Рисунок / Под ред. Р. Томана. – Köln: Könnemann, 2000. – С. 156–174.
5. Куле К. СМІ в Древней Греции. Сочинения, речи, разыскания, путешествия / К. Куле; [пер. С. В. Кулланды]. – М.: Новое литературное обозрение, 2004. – 256 с.
6. Лоу С. М. Пласа: политика общественного пространства и культуры / С. М. Лоу; [пер. Ю. Плискиной]. – М.: StrelkaPress, 2016. – 352 с.
7. Майдан Незалежності // Звід пам'яток історії та культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pamyatky.kiev.ua/streets/maydan-nezalezhnosti>
8. Макаров А. Благоустройство старого Киева / А. Макаров. – Киев: СкайХорс, 2017. – 192 с.
9. МакЛин А. Архитектура Ренессанса во Флоренции и Центральной Италии // Искусство итальянского Ренессанса. Архитектура. Скульптура. Живопись. Рисунок / Под ред. Р. Томана. – Köln: Könnemann, 2000. – С. 12–35.
10. МакЛин А. Итальянская архитектура Позднего Средневековья // Искусство итальянского Ренессанса. Архитектура. Скульптура. Живопись. Рисунок / Под ред. Р. Томана. – Köln: Könnemann, 2000. – С. 12–35.
11. Шоню П. Цивілізація Просвещения / П. Шоню; [пер. І. Иткина, М. Гистер]. – Екатеринбург: У-Фактория, 2008. – 688 с.
12. Шуази О. Всеобщая история архитектуры / О. Шуази; [пер. Н. С. Курдюкова и Е. Г. Денисовой]. – М.: Эксмо, 2008. – 704 с.
13. Peter, G. M. Public squares: an analysis of an urban space form and its functional determinants. – Vancouver: University of British Columbia, 1968. – 279 p.
14. Smith, N., Low, S. Introduction: The Imperative of Public Space // The politics of public space / edited by Setha Low and Neil Smith. – New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2006. – P. 1–16.
15. Wilson, J. Q., Kelling, G. L. Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety // From Criminal Justice System: Politics and Policies. Seventh Edition. – Belmont: Wadsworth Publishing, 1998. – P. 103–115.

REFERENCES:

1. Vitruvius, (2003). *Desyat knig ob arkhitekture [Ten books about architecture]*. Moscow, Editoryal URSS.
2. Delumeau, J. (2006). *Czivilizaczija Vozrozhdeniya [Renaissance Civilization]*. Ekaterinburh, U-Faktoria.
3. Zukin, Sh. (2019). *Obnazhennyj gorod. Smert' i zhizn' autentichnykh gorodskikh prostranstv [Naked city. The death and life of authentic urban spaces]*. Moscow, Izdatel'stvo Instituta Gajdara.
4. Kol', Dzh. (2000). *Arkhitektura Pozdnego Renessansa v Veneczii i Veneto [Architecture of the Late Renaissance in Venice and Veneto]*. In *Iskusstvo ital'yanskogo Renessansa. Arkhitektura. Skulptura. Zhivopis'.* Risunok, 156–174. Köln, Könnemann.
5. Kule, K. (2004). *SMI v Drevnej Greczii. Sochineniya, rechi, razyskaniya, puteshestviya [Media in ancient Greece. Works, speeches, search, travel]*. Moscow, Novoe literaturnoe obozrenie.
6. Low, S. M. (2016). *Plasa: politika obshchestvennogo prostranstva i kul'tury [Plaza: politics of public space and culture]*. Moscow, Strelka Press.

7. Majdan Nezalezhnosti'. Zvi'd pam'yatok i'stori'yi ta kul'turi [Independence Square]. Retrieved from <http://pamyatky.kiev.ua/streets/majdan-nezalezhnosti>.
8. Makarov, A. (2017). *Blagoustrojstvo starogo Kieva [Improvement of old Kiev]*. Kyiv, SkyHorse.
9. MakLin, A. (2000). *Arkhitektura Renessansa vo Florenczii i Czentral'noj Italii [Renaissance Architecture in Florence and Central Italy]*. In *Iskusstvo ital'yanskogo Renessansa. Arkhitektura. Skul'ptura. Zhivopis'*. Risunok. Köln, Kōnemann, 98–128.
10. MakLin, A. (2000). *Ital'yanskaya arkhitektura Pozdnego Srednevekov'ya [Italian architecture of the late Middle Ages]*. In *Iskusstvo ital'yanskogo Renessansa. Arkhitektura. Skul'ptura. Zhivopis'*. Risunok. Köln, Kōnemann, 12–35.
11. Chaunu, P. (2008). *Civilizatsiya Prosveshheniya [Civilization of Enlightenment]*. Ekaterinburg: U-Faktoriya.

12. Choisy, A. (2008). *Vseobshhaya istoriya arkhitektury' [General History of Architecture]*. Moskow, E'ksmo.
13. Peter, G. M. (1968). *Public squares: an analysis of an urban space form and its functional determinants*. Vancouver, University of British Columbia.
14. Smith, N., Low, S. (2006). *Introduction: The Imperative of Public Space. The politics of public space*. New York, Routledge Taylor & Francis Group, 1–16.
15. Wilson, J. Q., Kelling, G. L. (1998). *Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety. From Criminal Justice System: Politics and Policies*. Seventh Edition. Belmont, Wadsworth Publishing, 103–115.

Надійшла до редколегії 03.11.19

И. И. Масликова, канд. филос. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01033, Украина

КУЛЬТУРНАЯ ЦЕННОСТЬ И ПОЛИФУНКЦИОНАЛЬНОСТЬ ОБЩЕСТВЕННОГО ПРОСТРАНСТВА ГОРОДСКОЙ ПЛОЩАДИ: ИСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ

В статье исследуются изменения в организации и функционировании общественного пространства в городах в контексте социокультурной динамики – со времен Античности до современности. Выясняются социокультурные особенности открытого городского пространства в античной Греции и Риме, ренессансной Италии, современной Европе, США, Латинской Америке, Украине. Анализируется опыт функционирования и управления общественным пространством на конкретных примерах всемирно известных городских площадей. Рассматриваются трансформации церемониальных, религиозных, рекреационных, экономических, политических, эстетических и моральных функций открытого общественного пространства. Отмечается, что культурная ценность современной площади проявляется в архитектурных формах, эстетизме рекреационных зон и исторических памятниках и связывается с ее способностью быть местом провозглашения и реализации высоких моральных идеалов порядка, равноправия, солидарности, свободы, независимости, достоинства человека, ценности его моральных прав и гражданских добродетелей.

Ключевые слова: общественное пространство, городская площадь, культурная ценность, архитектура городов, моральные идеалы.

I. I. Maslikova, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

POLYFUNCTIONALITY AND CULTURAL VALUE OF PUBLIC SPACE: HISTORICAL AND CULTURAL STUDY OF AN URBAN SQUARE

The article explores changes in the organization and functioning of public space in cities in the context of sociocultural dynamics – from antiquity to modern times. The sociocultural features of open urban space in ancient Greece and Rome, Renaissance Italy, modern Europe, the USA, Latin America, Ukraine are clarified. The experience of the functioning and management of public space is analyzed on specific examples of world-famous urban squares – Antique agora, roman forum, piazza del Campo in Siena, piazza della Signoria in Florence, piazza San Marco in Venice, Union Square in New York, Latin American squares, Bibikovsky boulevard and University park in old Kyiv, "Maydan" – Independence Square in contemporary Kyiv. Particular attention is being given to transformations of ceremonial, religious, recreational, economic, political, aesthetic and moral functions of open public space. Urban squares are places for official celebrations and religious rituals. They serve as a place of a rest, realization of creative ideas and are a conductor of public communication. Public spaces create opportunities for trade, affect the formation and retention of real estate prices, and are a means of attracting investment and business development in them and adjacent territories. All these provide opportunities for uniting citizens for joint projects and activities, political protests or symbolization of power. It is noted that the cultural value of the modern square is manifested in architectural forms, aesthetics of recreational areas and historical monuments, and is associated with its ability to be a place for the proclamation and implementation of high moral ideals of order, equality, solidarity, freedom, independence, human dignity, the value of moral rights and civic virtues. From the time of antiquity to the present day, the central squares of cities, as a public space, reproduce the aesthetics of the city and become a symbol of spiritual and political power, since temples, municipalities, financial and commercial institutions, theaters, and restaurants are often concentrated in such spaces.

Key words: public space, urban square, cultural value, city architecture, moral ideals.

УДК 30:304.9

Г. П. Подолян, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
G.Podolyan473@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛЯРИЗАЦІЇ У СУЧАСНИХ МІСТАХ

Статтю присвячено аналізу складних процесів соціальної поляризації як невід'ємної риси сучасного життя великих міст, що виявляється у протистоянні еліти й незаможних верств міського населення. Наголошується на спектрі основних причин, характерних рисах, що визначили наростання даних тенденцій у сучасних містах по всьому світу. Акцентується увага на руйнівному впливі соціальної поляризації на соціотворчі засади комунікації, взаємодії й інтеграції різних верств населення в межах одного міста. Через порівняння практики існування міст у класичних культурах із сучасним досвідом функціонування великих міст аналізуються основні причини такого стану. Аналіз динамічного характеру міського життя дозволить виокремити основні рушійні сили соціальної поляризації – міксофобію та міксофілію – та визначити їхні негативні впливи і позитивні можливості підтримання соціальної комунікації, взаємодії, домоленостей, обмінів у контексті функціонування великого міста сучасного глобального світу.

Ключові слова: міксофілія, міксофобія, сегрегація, соціальна поляризація, урбанізація, урбанізм, урбаністика.

Постановка проблеми. Наростаючі тенденції поширення урбанізації та її негативних наслідків для культурного життя сучасного людства є однією із характерних ознак плинного світу, складності якого стали предметом аналізу багатьох сучасних мислителів. Поява

урбаністики як напряму наукових досліджень, пов'язаного із розвитком різних міських систем (екологія, охорона здоров'я, пішохідна інфраструктура, транспорт та ін.), відноситься до другої половини ХХ ст. І донині ця тематика поповнюється за рахунок нових, незнаних